EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 30.7.2020.
COM(2020) 343 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

pārskats par Regulu (ES) 2019/125 (2019. gada 16. janvāris) par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai

1. IEVADS

Tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot a) nāvessoda izpildei un b) spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, reglamentē Regula (ES) 2019/125[1] ("Regula"). Regula tika pieņemta 2005. gadā un ataino stingru ES apņemšanos izskaust spīdzināšanu un nāvessodu.

ES Spīdzināšanas izskaušanas regula ir palīdzējusi novērst būtisku nepilnību cilvēktiesībās balstītā tirdzniecības kontrolē. Ar to tika ieviesti vēl nepieredzēti, saistoši tirdzniecības ierobežojumi vairākām precēm, kuras bieži nav iekļautas militāru, divējāda lietojuma vai citu stratēģisku preču eksporta kontroles sarakstos. Starptautiskā cilvēktiesību kopiena ir atzinīgi novērtējusi šo regulu, piemēram, bijušais ANO īpašais referents jautājumā par spīdzināšanu *Theo van Boven* šo regulu nosauca par pavērsiena punktu cīņā pret spīdzināšanu un par paraugu, kuram varētu sekot valstis citos reģionos[2].

Regula tika divreiz grozīta — 2011. un 2014. gadā, lai atjauninātu un paplašinātu Regulas pielikumus, kuros uzskaitītas aizliegtas un reglamentētas preces. 2016. gadā Regulā un jo īpaši tās procesuālajos noteikumos tika izdarīti būtiski grozījumi.

Saskaņā ar Regulas 32. panta prasībām šajā ziņojumā ir sniegta informācija par Regulas īstenošanu un ietekmi laikā no 2017. līdz 2019. gadam, tātad kopš pēdējiem grozījumiem, kas tika izdarīti 2016. gadā. Ziņojumā jo īpaši aplūkotas šādas jomas: Regulas grozījumi, kas izdarīti ar deleģētajiem aktiem; valstu īstenošanas pasākumi; informēšanas prasības, kā arī to darbību novērtējums, ko veikusi Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupa un ES valstspiederīgie ārvalstīs.

Šajā ziņojumā arī sniegts pārskats par galvenajiem datiem saskaņā ar Regulu un novērtēta Regulas īstenošana saskaņā ar piemērotības, efektivitātes, lietderīguma, saskanības un ES pievienotās vērtības pamatprincipiem.

2. REGULA (ES) 2019/125

2.1 Regulas (ES) 2019/125 mērķis un galvenie noteikumi

Regulas mērķis ir novērst nāvessodu, no vienas puses, un spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu trešās valstīs, no otras puses. Tajā preces ir nodalītas atkarībā no tā:

- vai tās pēc savas būtības ir ļaunprātīgi izmantojamas un vai tās vispār nedrīkstētu tirgot (II pielikums),
- vai arī tās var likumīgi izmantot, piemēram, tiesībaizsardzības jomā lietotas ierīces (III pielikums), kā arī noteiktas farmaceitiskās ķīmiskās vielas (IV pielikums), un šajā gadījumā uz šo preču tirdzniecību attiecas noteikti ierobežojumi.

[1] Regula (ES) 2019/125 (2019. gada 16. janvāris) par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, OV L 30, 31.1.2019., 1. lpp.

[2] Kā citēts Eiropadomes Ģenerālsekretariāta ziņojumā "Īstenojot ES pamatnostādnes par spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu un pazemojošu rīcību vai sodīšanu — situācijas izvērtējums un jauni īstenošanas pasākumi", 8407/1/08 REV 1, 2008. gada 18. aprīlis.

Šajā saistībā ar Regulu ir ieviesti ierobežojumi tirdzniecībai ar valstīm ārpus ES. Regula jo īpaši:

i. aizliedz tādu preču (uzskaitītas II pielikumā) importu, eksportu un tranzītu ES, no tās vai caur to, kurām nav cita praktiska izmantojuma kā vien nāvessoda izpilde vai spīdzināšana. Aizliegts sniegt arī jebkādu tehnisku palīdzību, kas saistīta ar šādām precēm, jo īpaši apmācību to lietošanā. Turklāt ir aizliegta šādu preču reklamēšana internetā, TV, radio vai tirdzniecības gadatirgos;

ii. paredz, ka precēm (uzskaitītas III pielikumā), kuras var izmantot šādiem mērķiem, bet kurām var būt arī citi likumīgi izmantošanas veidi (tiesībaizsardzībā), jāsaņem iepriekšēja eksporta atļauja, ko piešķir katrā atsevišķā gadījumā; šāda atļauja ir vajadzīga arī tehniskās palīdzības vai starpniecības pakalpojumu sniegšanai saistībā ar šo preču kategoriju. III pielikumā nav iekļauti: a) šaujamieroči, ko kontrolē saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 258/2012[3]; b) divējāda lietojuma preces, ko kontrolē saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 428/2009[4]; c) preces, ko kontrolē saskaņā ar Kopējo nostāju 2008/944/KĀDP[5];

iii. reglamentē tādu preču — ķīmisko vai farmaceitisko vielu (IV pielikums) — tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei (piemēram, izstrādājumi, kas varētu tikt izmantoti nāvessoda izpildei cilvēkiem, veicot nāvējošu injekciju). 2011. gadā šīs preces tika pievienotas to preču sarakstam, uz kurām attiecas eksporta kontrole. Lai kontrolētu šādu anestēzijai paredzētu ķīmisko vielu eksportu un novērstu to nodošanu izmantošanai nāvējošās injekcijās, tika ieviesta atsevišķa licences atļauja ("ES vispārējā eksporta atļauja"), neierobežojot šādu ķīmisko vielu tirdzniecību medicīniskiem, veterināriem vai citiem likumīgiem mērķiem. Ja saskaņā ar šo regulu zāļu eksportam ir vajadzīga eksporta atļauja un uz eksportu arī attiecas prasības par atļauju saskaņā ar starptautiskām konvencijām, kuras kontrolē narkotiskas un psihotropas vielas, piemēram, saskaņā ar 1971. gada Konvenciju par psihotropajām vielām, dalībvalstis, lai īstenotu saistības, kas tām noteiktas ar šo regulu un attiecīgo konvenciju, var piemērot vienotu procedūru.

Regulā ir ietverti sīki izstrādāti iepriekš i) apakšpunktā minēto preču saraksti ar šādām pozīcijām:

- preces un to sastāvdaļas, kas paredzētas nāvessoda izpildei cilvēkiem,
- preces, kas nav piemērotas cilvēku savaldīšanai tiesībaizsardzības iestādēs,
- pārnēsājamas ierīces, kas nav piemērotas masu nekārtību novēršanai un pašaizsardzībai tiesībaizsardzības iestādēs, kā arī noteiktu veidu pātagas.

Ii) kategorijas preces pašlaik ir ietvertas šādās pozīcijās:

- cilvēku savaldīšanai paredzētas preces,

[3] REGULA (ES) Nr. 258/2012 (2012. gada 14. marts), ar kuru īsteno 10. pantu Apvienoto Nāciju Organizācijas Protokolā par šaujamieroču, to detaļu, sastāvdaļu un munīcijas nelikumīgu ražošanu un tirdzniecību, kas pievienots Konvencijai pret transnacionālo organizēto noziedzību (ANO Šaujamieroču protokols), un ievieš eksporta atļauju, kā arī importa un tranzīta pasākumus šaujamieročiem, to detaļām, sastāvdaļām un munīcijai, OV L 94, 30.3.2012., 1. lpp.

[4] Padomes Regula (EK) Nr. 428/2009 (2009. gada 5. maijs), ar ko izveido Kopienas režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, pārvadājumu, starpniecības un tranzīta kontrolei, OV L 134, 29.5.2009., 1. lpp.

[5] Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP, ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli (KĀDP) (2020/C 85/01), OV C 85, 13.3.2020., 1. lpp.

- masu nekārtību novēršanai vai pašaizsardzībai paredzēti ieroči un ierīces,
- ieroči un ierīces, kas izsmidzina paralizējošas vai kairinošas ķīmiskas vielas, lai novērstu masu nekārtības vai nodrošinātu pašaizsardzību, kā arī dažas saistītas vielas.

Iii) kategorijā ietvertās preces ir jo īpaši zāles, kuras mēdz īpaši bieži izmantot nāvējošās injekcijās. Lai samazinātu regulatīvo slogu, kas uzlikts uzņēmumiem, kuri eksportē dzīvību glābjošas zāles, Regulā ir iekļauta visaptverošu eksporta atļauju sistēma[6], kas paredz, ka uzņēmumiem nav jāpieprasa atsevišķas eksporta atļaujas katram zāļu sūtījumam. Lai saņemtu visaptverošu atļauju, uzņēmumiem jāpierāda, ka tie veic atbilstošu kontroli, lai nepieļautu šo zāļu pārdošanu izmantošanai nāvessoda izpildē.

II pielikumā uzskaitīto preču tranzīts (trešām valstīm paredzētu ārpuskopienas preču pārvadāšana ES muitas teritorijā, to šķērsojot) ir aizliegts. III pielikumā uzskaitīto reglamentēto preču tranzīts kopumā nav aizliegts, bet tas ir aizliegts, ja uzņēmējs, kurš veic preču tranzītu, "zina, ka kādu no šo preču sūtījuma daļām ir paredzēts izmantot spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai trešā valstī".

Regula nekontrolē tādu tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču un ar to saistītu preču importu ES vai pārvietošanu starp ES dalībvalstīm, kuras var izmantot likumīgiem tiesībaizsardzības mērķiem, bet kuras varētu arī ļaunprātīgi izmantot spīdzināšanai un citādai nežēlīgai rīcībai. Regula arī neaizliedz pārvietot ES iekšienē preces, kas pēc savas būtības ir ļaunprātīgi izmantojamas vai nepiemērotas.

Regula ir juridiski saistoša un tieši piemērojama visās ES dalībvalstīs; tā uzliek pienākumus "eksportētājiem". Dalībvalstu kompetentās iestādes atbild par Regulā paredzēto aizliegumu un licencēšanas prasību izpildes uzraudzību.

Regula paredz, ka ES dalībvalstīm ir jāpublicē ikgadēji darbības ziņojumi, sīki aprakstot attiecīgos licenču pieteikumus un atļaujas. Tā ietver papildu pasākumus, kas veicina pārredzamību un attur vienu ES dalībvalsti no citas dalībvalsts eksporta licences atteikuma apiešanas. Tajā ir arī noteikumi, kas veicina aizliegto un reglamentēto preču sarakstu regulāru pārskatīšanu un grozīšanu, ļaujot ES dalībvalstīm iesniegt Komisijai izskatīšanai pienācīgi pamatotu lūgumu.

2.2 Tirdzniecības ierobežojumi: svarīgs instruments spīdzināšanas un nāvessoda novēršanai

5. pantā *Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā*, 7. pantā *Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām*, 3. pantā *Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā* un jo īpaši *Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijā pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem* ir paredzēts beznosacījumu, visaptverošs spīdzināšanas un citādas nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai sodīšanas aizliegums.

ANO Ģenerālā asambleja (ANO ĢA) 2019. gadā aicināja visas valstis "veikt piemērotus efektīvus likumdošanas, administratīvos, tiesiskos un citus pasākumus, lai novērstu un aizliegtu tādu ierīču ražošanu, tirdzniecību, eksportu, importu un izmantošanu, kurām nav

[6] "Savienības vispārējā eksporta atļauja" ir atļauja eksportam, kas attiecas uz ķīmiskām vielām, kuras varētu izmantot nāvessoda izpildei, veicot nāvējošu injekciju (Regulas IV pielikums). To izmanto, ja minētās preces / ķīmiskās vielas tiek eksportētas uz valstīm, kuras ir atcēlušas nāvessodu par visiem noziegumiem un apstiprinājušas šo atcelšanu ar starptautiskām saistībām. Kas attiecas uz valstīm, kuras nav Eiropas Padomes dalībvalstis, minētais saraksts aptver valstis, kuras ir ne tikai atcēlušas nāvessodu attiecībā uz visiem noziegumiem, bet arī ratificējušas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām otro fakultatīvo protokolu, neizdarot nekādas atrunas.

cita praktiska izmantojuma kā vien spīdzināšana vai citāda nežēlīga, necilvēcīga vai pazemojoša rīcība vai sodīšana”[7].

Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību konvencijās noteiktais absolūtais spīdzināšanas aizliegums ES līmenī ir atainots Eiropas Savienības Pamattiesību hartā (“Harta”)[8]. Hartas 2. panta 2. punktā teikts, ka nevienam nedrīkst piespriest nāvessodu vai to izpildīt. Hartas 4. pantā teikts, ka nevienu nedrīkst pakļaut spīdzināšanai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodiem.

Neraugoties uz valstu saistībām, ko tās uzņēmušās saskaņā ar starptautiskajiem tiesību aktiem, aizvien notiek spīdzināšana un citāda nežēlīga rīcība. Pēdējos gados starptautiskā sabiedrība arvien biežāk atzīst vajadzību reglamentēt un ierobežot konkrētu tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču tirdzniecību, lai nodrošinātu, ka šādas preces netiek izmantotas spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai rīcībai.

Iedvesmojoties no ES Regulas, 2017. gadā tika izveidota Eiropas Savienības atbalstītā un Argentīnas un Mongolijas līdzfinansētā Alianse pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai. Tās mērķis ir būtiski apgrūtināt tādu preču tirdzniecību starptautiskā mērogā, kuras paredzēts izmantot vai kuras varētu izmantot nāvessoda izpildei un spīdzināšanai. Pievienojoties aliansei, valstis cita starpā apņemas veikt efektīvus pasākumus, izmantojot vietējos tiesību aktus un efektīvu izpildi, lai ierobežotu tādu preču tirdzniecību, kuras izmanto spīdzināšanai un nāvessoda izpildei.

ANO ĢA 2019. gada jūnijā pieņēma nozīmīgu rezolūciju[9], paverot ceļu turpmākajam darbam ANO līmenī, lai ieviestu kopējus starptautiskus standartus šajā jomā. Rezolūcijā, kuru atzinīgi novērtēja ES Padome[10], valstis tiek aicinātas pārbaudīt iespējamo kopējo starptautisko standartu, kas būtu piemērojami attiecīgo preču tirdzniecībai, īstenojamību, darbības jomu un parametrus. Paredzams, ka ANO ģenerālsekretārs iesniegs ziņojumu par šīs rezolūcijas īstenošanu ANO ĢA 74. sesijai. Pēc tam 2021. gadā grupa, kas sastāv no valdību ekspertiem (kuri iecelti ANO sistēmas ietvaros saskaņā ar 2019. gada jūnija rezolūcijā noteiktajiem kritērijiem), pamatojoties uz minēto ziņojumu, sagatavos nākamo ziņojumu, kas tiks iesniegts ANO ĢA 75. sesijai.

Arī Eiropas Padome (EP) pēta kādas iniciatīvas īstenojamību šajā jomā. EP Cilvēktiesību koordinācijas komiteja 2019. gada 28. novembrī piekrita atbalstīt priekšlikumu izstrādāt EP pamatnostādnes, kas veicina vai atvieglo EP dalībvalstu īstenoto kontroli pār tādu preču tirdzniecību, kuras tiek izmantotas spīdzināšanai, nežēlīgai rīcībai un nāvessoda izpildei. Priekšlikums arī mudina visas EP valstis pievienoties pasaules mēroga Aliansei pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai, un atbalstīt ANO procesu, kurā tiek izstrādāti starptautiski pasākumi šajā jomā. Šveice, Ziemeļmaķedonija un Melnkalne ir izvēlējušās ievērot Regulas paraugu, un arī Apvienotā Karaliste paziņoja, ka tā saglabās Regulas noteikumus pēc izstāšanās no ES.

2.3 Šā ziņojuma darbības joma (Regulas 32. pants)

[7] Ģenerālās asamblejas 2019. gada 18. decembrī pieņemtā ANO rezolūcija, A/RES/74/143, “Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment”.
[8] OV C 202, 7.6.2016., 389. lpp.
[9] Rezolūcija A/RES/73/304, kuru ANO Ģenerālā asambleja pieņēma 2019. gada 28. jūnijā.
[10] Padomes secinājumi par Pamatnostādnēm ES politikai attiecībā uz trešām valstīm par spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu, ko Padome pieņēma savā 3712. sanāksmē 2019. gada 16. septembrī.

Regulas 32. pantā ir teikts, ka līdz 2020. gada 31. jūlijam un pēc tam reizi piecos gados Komisijai ir jāiesniedz Eiropas Parlamentam un Padomei visaptverošs īstenošanas un ietekmes novērtējuma ziņojums, kurā var ietvert Regulas grozījumu priekšlikumus. Regulā noteikts, ka šajā pārskatīšanā novērtēs, vai ir nepieciešams iekļaut ES valstspiederīgo darbības ārvalstīs.

Dalībvalstīm ir Komisijai jādara zināma visa informācija, kas vajadzīga šā ziņojuma sagatavošanai. Atsevišķās ziņojuma sadaļās aplūko ar Regulu izveidoto spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupu (31. pants) un tās darbības un sniedz informāciju par pasākumiem, ko dalībvalstis veikušas saskaņā ar 33. panta 1. punktu (sankcijas).

Šajā ziņojumā ir sniegta informācija par Regulas īstenošanu un ietekmi kopš tās pēdējiem grozījumiem 2016. gadā līdz 2019. gada beigām, tādējādi būtībā aptverot darbības 2017., 2018. un 2019. gadā.

Ziņojumā arī novērtēta Regulas īstenošana saskaņā ar piemērotības, efektivitātes, lietderīguma, saskanības un ES pievienotās vērtības pamatprincipiem. Šajā novērtējumā lielākā uzmanība ir pievērsta tam, vai Regula atbilst tās galvenajam(-iem) mērķim(-iem) un vai kopš 2016. gada ir radušās jaunas bažas un problēmas. Tā nolūks ir palīdzēt noteikt, vai ir nepieciešami turpmāki pasākumi, lai novērstu konstatētos trūkumus.

3. REGULAS ĪSTENOŠANA

3.1 Tiesiskais regulējums

Regula bija sākotnēji pieņemta kā Regula (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai. To pieņēma 2005. gada 27. jūnijā, un tā stājās spēkā 2006. gada 30. jūlijā[11]. Pēdējais būtiskais grozījums tika pieņemts 2016. gadā[12].

Regula tika kodificēta kā Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 16. janvāra Regula (ES) 2019/125 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai[13].

3.1.1. Regulas grozījumi

Regulā divreiz tika izdarīti grozījumi ar deleģētajiem aktiem — vienu reizi pārskata periodā un vienu reizi 2020. gadā.

Ar KOMISIJAS 2017. gada 18. oktobra DELEĢĒTO REGULU (ES) 2018/181[14] Dominikānas Republiku, Santomi un Prinsipi un Togo pievienoja to galamērķa valstu sarakstam, uz kurām attiecas Savienības vispārējā eksporta atļauja (V pielikums).

- Ar KOMISIJAS 2020. gada 18. februāra DELEĢĒTO REGULU (ES) 2020/621[15] tika izdarīti grozījumi I pielikumā (atjauninot vairāku kompetento iestāžu ierakstus) un V pielikumā (pievienojot Gambiju un Madagaskaru to galamērķa valstu sarakstam, uz kurām attiecas Savienības vispārējā eksporta atļauja).

[11] OV L 200, 30.7.2005., 1.–19. lpp.
[12] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/2134 (2016. gada 23. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, OV L 338, 13.12.2016., 1.–33. lpp.
[13] OV L 30, 31.1.2019., 1.–57. lpp.
[14] OV L 40, 13.2.2018., 1. lpp.
[15] OV 144, 7.5.2020., 1.–5. lpp.

Komisija ir pilnvarota pieņemt deleģētos aktus, lai izdarītu grozījumus aizliegto vai kontrolēto preču sarakstā, tostarp, izmantojot "steidzamības procedūru", ja tas nepieciešams nenovēršamu steidzamu iemeslu dēļ.

3.1.2. Valstu īstenošanas pasākumi

Regula uzliek saistības kopumā un ir tieši piemērojama visās dalībvalstīs. Dalībvalstu kompetentās iestādes atbild par tās īstenošanu. Dalībvalstu pienākums ir katrā atsevišķā gadījumā izlemt, vai piešķirt atļauju eksportēt Regulas III un IV pielikumā uzskaitītās reglamentētās preces vai noraidīt pieteikumu par tām.

Lai novērstu apiešanu, Regulā noteikts, ka dalībvalstu kompetentajām iestādēm jāpaziņo visām pārējām dalībvalstu iestādēm un Komisijai, ja tās atsakās izsniegt atļauju vai anulē spēkā esošu atļauju. Tādējādi ikvienai ES dalībvalstij, kas apsver iespēju atļaut veikt darījumu, kurš ir "būtībā identisks" darījumam, ko kāda dalībvalsts noraidījusi, trīs gados pēc noraidījuma, ir jākonsultējas ar dalībvalsti, kura ir pieņēmusi lēmumu par noraidījumu. Ja atļauju tomēr piešķir, dalībvalstij, kas to piešķīrusi, ir jāsniedz Komisijai un visām dalībvalstīm sīks sava pamatojuma paskaidrojums. Novērtējot pieteikumu, iestādēm jāņem vērā apsvērumi par paredzēto galīgo izmantojumu un risku, ka preces tiks novirzītas nelikumīgiem mērķiem.

Dalībvalstis "nepiešķir atļauju, ja ir pamatots iemesls uzskatīt, ka tiesībaizsardzības iestāde vai jebkura fiziska vai juridiska persona trešā valstī III pielikumā uzskaitītās preces varētu izmantot spīdzināšanai vai cita veida cietsirdīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodam, tostarp likumīgiem miesas sodiem[, vai nāvessoda izpildei trešā valstī]".

Regulā ir uzskaitīti šādi informācijas avoti, uz kuriem iestādes var paļauties, pieņemot lēmumus:

- pieejamie starptautiskie tiesu spriedumi,
- ANO, Eiropas Padomes un ES kompetento struktūru atzinumi,
- ziņojumi, ko sniegusi Eiropas Padomes Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai un ANO īpašais referents jautājumā par spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu.

Cita informācija, ko iestādes var izmantot, pieņemot lēmumus, ir:

- pieejamie valstu tiesu spriedumi,
- pilsoniskās sabiedrības organizāciju ziņojumi un
- informācija par II un III pielikumā uzskaitīto preču eksporta ierobežojumiem, ko piemēro galamērķa valstī.

Tos pašus kritērijus piemēro, lemjot par pieteikumiem, kas saistīti ar starpniecības pakalpojumu vai tehniskās palīdzības sniegšanu.

Pārskata periodā dalībvalstis paziņoja Komisijai par 13 noraidījumiem. Sīkāka informācija par pārskata periodā izsniegtajām un noraidītajām eksporta atļaujām ir izklāstīta 3.5. sadaļā.

Dalībvalstu kompetentajām iestādēm ir arī jāreģistrē Komisijas datubāzē visi dati par eksporta atļauju pieteikumu noraidījumiem. Šajā datubāzē norāda attiecīgo ES kompetento iestādi, galamērķi, attiecīgo preci, priekšmeta aprakstu un saņēmēja un tiešā lietotāja vārdu.

Regulā paredzēts mehānisms preču pievienošanai II, III vai IV pielikumam, ļaujot ES dalībvalstij iesniegt Komisijai izskatīšanai pienācīgi pamatotu lūgumu. Pārskata periodā Komisija nav saņēmusi nevienu šādu lūgumu.

Papildus to preču sarakstam, kuru tirdzniecība ir aizliegta vai reglamentēta, Regulā ir iekļauti arī noteikumi, kas ļauj ES dalībvalstīm autonomi ieviest turpmākus valsts pasākumus, lai reglamentētu noteiktu papildu preču tirdzniecību.

Saskaņā ar Regulas 10. pantu dalībvalstis var pieņemt vai saglabāt valstu pasākumus, ar kuriem aizliedz pārvadājumus, finanšu pakalpojumus, apdrošināšanu vai pārapdrošināšanu un vispārēju reklāmu vai noieta veicināšanas pasākumus saistībā ar II pielikumā uzskaitītajām precēm. Jo īpaši Apvienotā Karaliste[16] saglabā valsts ierobežojumus attiecībā uz preču apriti starp trešām valstīm ārpus ES.

Turklāt saskaņā ar Regulas 14. pantu dalībvalsts var pieņemt vai uzturēt spēkā kāju dzelžu, ķēžu un pārnēsājamo elektrošoka ierīču eksporta un importa aizliegumu. Dalībvalstis var arī ieviest prasību par atļauju liela izmēra roku dzelžu eksportam. Kā liecina Komisijai pieejamā informācija, Apvienotajā Karalistē[17], Beļģijā[18], Grieķijā[19], Luksemburgā[20] un Spānijā[21] ir ieviesti šādi papildu ierobežojumi. Arī Ungārija un Itālija ir ieviesušas attiecīgus pasākumus. Slovākija ir informējusi Komisiju, ka 2020. gadā tā sāks likumdošanas procesu, lai izdarītu grozījumus 2007. gada likumā par dažu tādu preču tirdzniecību, kuras varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai.

Dalībvalstu kompetentās iestādes informē Komisiju par darbībām, ko tās veikušas saskaņā ar Regulu. Komisijas gada ziņojuma pamatā ir informācija, ko sniegušas dalībvalstis — arī valstu ziņojumos, kuri sagatavoti saskaņā ar 26. panta 3. punktu. Pārskata periodā Komisija publicēja ziņojumu par atļaujām, ko dalībvalstis izsniedza 2017. un 2018. gadā tādu preču eksportam, kuras varētu izmantot spīdzināšanai vai nāvessoda izpildei[22]. Paredzams, ka 2019. gada ziņojumu par eksporta atļaujām pieņems 2020. gada otrajā pusē.

3.2 Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupas darbības

[16] Šis ziņojums attiecas uz 2017., 2018. un 2019. gadu, t. i., laiku pirms Apvienotās Karalistes izstāšanās no Eiropas Savienības 2020. gada 31. janvārī.

[17] Apvienotās Karalistes 2008. gada Eksporta kontroles rīkojuma 9. pantā ir noteikts, ka ir nepieciešama licence, lai eksportētu 14. panta 1. punktā uzskaitītās preces.

[18] Flandrijas 2012. gada 15. jūnija Ieroču tirdzniecības likums aizliedz importēt visas pārnēsājamās elektrošoka ierīces, kas var padarīt personas neaizsargātas vai izraisīt sāpes, izņemot medicīniskās vai veterinārās ierīces (pastāv izņēmumi, lai atļautu oficiālu izmantošanu). Kas attiecas uz Valonijas reģionu, saskaņā ar 2012. gada 21. jūnija Ieroču tirdzniecības dekrētu ir aizliegts jebkāda veida pārnēsājamu elektrošoka ierīču, kas var personas īslaicīgi paralizēt vai izraisīt tām sāpes (izņemot medicīniskos vai veterinārus instrumentus), imports, eksports un tranzīts.

[19] Grieķija uztur spēkā valsts papildu pasākumus attiecībā uz divu veidu precēm, kas uzskaitītas Regulas II pielikumā, proti, elektrošoka ierīcēm un aprocēm (skatīt Likumu Nr. 2168/1993 ar grozījumiem).

[20] Kāju dzelžu un ķēžu eksports un imports ir aizliegts saskaņā ar grozītā 2018. gada 27. jūnija likuma par eksporta kontroli 36. panta 1. punktu. Pārnēsājamu elektrošoka ierīču eksports un imports ir aizliegts, izņemot gadījumus, kad tās izmanto personiskās aizsardzības nolūkos, saskaņā ar grozītā 2018. gada 27. jūnija likuma par eksporta kontroli 36. panta 1. punktu. Turklāt ir vajadzīga atļauja tādu roku dzelžu eksportam, kuru kopējais izmērs, ieskaitot ķēdes, no viena roku dzelža ārējās malas līdz otra roku dzelža ārējai malai pārsniedz 240 mm (grozītā 2018. gada 27. jūnija likuma par eksporta kontroli 36. panta 2. punkts).

[21] Saskaņā ar karaļa 2014. gada 1. augusta Dekrētu Nr. 679/2014, ar ko ievieš aizsardzības materiālu, citu materiālu un divējāda lietojuma priekšmetu un tehnoloģiju ārējās tirdzniecības kontroli, Spānija kontrolē standarta roku dzelžu eksportu, pieprasot potenciālajiem eksportētājiem iegūt licenci šo kustību ierobežošanas preču eksportam.

[22] COM(2019) 445, 1.10.2019.

Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupa (SIKG) tika izveidota pēc Regulas 2016. gada grozījumiem[23], un tās uzdevums ir "izskatīt jautājumus par šīs regulas piemērošanu". SIKG, ko vada Komisija, ir platforma, kurā dalībvalstu pārstāvji un Komisija var apmainīties ar informāciju par administratīvo praksi. Turklāt, sagatavojot deleģētos aktus, Komisija apspriežas ar SIKG saskaņā ar principiem, kas noteikti 2016. gada 13. aprīļa Iestāžu nolīgumā par labāku likumdošanas procesu[24].

Pārskata periodā SIKG tikās četras reizes: 2017. gada 12. jūlijā, 2018. gada 28. jūnijā, 2019. gada 29. aprīlī un 2019. gada 17. decembrī.

Saskaņā ar Regulas 31. panta 4. punktu Komisija iesniedz ziņojumu Eiropas Parlamentam par Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupas darbībām, pārbaudēm un apspriedēm. Pārskata periodā, uz kuru attiecas šis ziņojums, Komisija 2019. gada oktobrī pieņēma ziņojumu[25] par 2017. un 2018. gadu. Paredzams, ka 2019. gada ziņojumu par SIKG darbībām pieņems 2020. gada otrajā pusē.

SIKG apmainījās ar tehnisku informāciju par rīkiem, kas pieejami Komisijas elektroniskajā datubāzē, drošā un kodētā sistēmā, kas izveidota, lai palīdzētu par eksporta kontroles jautājumiem atbildīgajām valstu iestādēm apmainīties ar informāciju ar Komisiju. Regulas 23. panta 5. punktā teikts, ka kompetentajām iestādēm ir jāizmanto šī sistēma, lai paziņotu informāciju par gadījumiem, kad eksporta atļaujas pieprasījums ir noraidīts (saukti par "atteikumiem").

SIKG apsprieda iepriekšējas atļaujas prasību, kas attiecas uz noteiktu veidu tehnisko palīdzību un starpniecības pakalpojumiem un ir paredzēta Regulas 15. un 19. pantā. SIKG arī apmainījās ar tehnisku informāciju par aizliegumiem, kas paredzēti Regulas 8. un 9. pantā attiecībā uz uzskaitīto preču izstādīšanu tirdzniecības gadatirgos un reklamēšanu. Šie aizliegumi tika ieviesti ar Regulas 2016. gada grozījumu. Informācijas apmaiņā jo īpaši tika aplūkoti iespējamie norādījumi attiecīgajām iestādēm, kā arī izpildes kārtība. Tika norādīts, ka ir ziņots par gadījumiem, kad preces tika reklamētas dažu Eiropas piegādātāju tīmekļa vietnēs.

Saskaņā ar 48. apsvērumu SIKG arī izskatīja ierosinātos deleģētos aktus, ar ko groza Regulas pielikumus, un galu galā tie tika pieņemti 2017. gada 18. oktobrī un 2020. gada 18. februārī (skatīt 3.1.1. sadaļu).

Vēl viens SIKG darba aspekts attiecās uz valstu kompetento iestāžu ziņošanas prasībām. Papildus šīm apspriedēm Komisijas gada ziņojuma par 2019. gadu vajadzībām tiek apkopots plašāks tirdzniecības datu klāsts.

Visbeidzot, SIKG notika viedokļu apmaiņa par Aliansi pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai, un progresu ceļā uz iespējamiem kopējiem starptautiskiem standartiem šajā jomā.

3.3 Pārredzamība un informēšana

Regulas 26. panta 3. punktā paredzēts, ka ES dalībvalstīm ir jāsagatavo publisks ikgadējs darbības ziņojums, sniedzot informāciju par saņemto pieteikumu skaitu, par attiecīgajām

[23] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/2134 (2016. gada 23. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, OV L 338, 13.12.2016., 1. lpp.
[24] OV L 123, 12.5.2016., 1. lpp.
[25] COM(2019) 449 final, 7.10.2019.

precēm un par valstīm, uz ko attiecas šie pieteikumi, un par lēmumiem, kas pieņemti par šiem pieteikumiem.

Apvienotā Karaliste[26], Čehija[27], Dānija[28], Rumānija[29] un Vācija[30] informēja Komisiju par saviem publiskajiem 2019. gada darbības ziņojumiem[31]. Jānorāda, ka saskaņā ar Regulas 26. panta 3. punktu publiskajos ziņojumos "neiekļauj informāciju, kuras izpaušanu dalībvalsts uzskata par tādu, kas ir pretrunā būtiskām tās drošības interesēm".

Nedaudzas kompetentās iestādes savā valdības tīmekļa vietnē ir publicējušas informāciju par noteikumiem, kas piemērojami precēm, uz kurām attiecas Regula, lai informētu uzņēmējus par eksporta atļauju piešķiršanas procedūrām un citām prasībām.

3.4 Eksporta kontroles izpilde

Dalībvalstu kompetentās iestādes atbild par eksporta kontroles izpildi. Saskaņā ar Regulas 33. pantu "[d]alībvalstis pieņem noteikumus par sankcijām, ko piemēro par šīs regulas pārkāpumiem, un veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu to īstenošanu. Paredzētās sankcijas ir efektīvas, samērīgas un preventīvas". Tāpēc ES dalībvalstis izstrādā valsts sankcijas, ko piemēro par Regulas pārkāpumiem, kurus izdara gan personas, gan organizācijas.

Šīs valstu sankcijas ietver gan administratīvas, gan krimināla sankcijas, kuru klāsts parasti sniedzas no naudas sodiem līdz pat brīvības atņemšanai un ietver arī preču konfiskāciju.

Pārskata periodā kompetentās iestādes neinformēja Komisiju par Regulas pārkāpumiem. Regula neuzliek kompetentajām iestādēm pienākumu to darīt.

3.5 Eksporta atļaujas: galvenie dati

Komisija no kompetentajām iestādēm vāc datus, kas tai ļauj iegūt pārskatu par eksporta atļaujām, kuras piešķirtas (vai noraidītas) attiecībā uz kontrolētajām precēm, kas minētas Regulas III un IV pielikumā.

Pamatojoties uz Komisijas ziņojuma[32] datiem gan par 2017., gan 2018. gadu, kā arī uz datiem, kas tiek vākti Komisijas 2020. gada ziņojuma par 2019. gadu[33] vajadzībām, piešķirto (vai noraidīto) eksporta atļauju skaitu 2017.–2019. gadam var apkopot šādi[34]*:* 2017. gadā tika ziņots pavisam par 292 atļaujām, ko piešķīrušas 12 dalībvalstis; 2018. gadā 11 dalībvalstis

---

[26] Apvienotā Karaliste: https://www.gov.uk/government/collections/strategic-export-controls-licensing-data.

[27] Čehija: https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/licencni-sprava/mucici-nastroje/zprava-ministerstva-prumyslu-a-obchodu-o-plneni-narizeni-rady-es-c--1236-2005-za-rok-2018--54368/.

[28] Dānija: https://eksportkontrol.erhvervsstyrelsen.dk/produkter.

[29] Rumānija: http://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2019/10/Rapoarte-anuale-comert-tortura-2017-2018.pdf.

[30] Vācija: https://www.bafa.de/DE/Aussenwirtschaft/Ausfuhrkontrolle/Antragsarten/Anti_Folter_Verordnung/anti_folter_node.html.

[31] Saskaņā ar 127. panta 6. punktu Līgumā par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas (OV L 29, 31.1.2020., 7. lpp.) pārejas periodā, kas paredzēts minētā līguma 126. pantā, visas atsauces uz dalībvalstīm attiecīgajos Savienības tiesību aktos saprot kā tādas, kas ietver Apvienoto Karalisti.

[32] Ziņojums par eksporta atļaujām 2017. un 2018. gadā saskaņā ar regulu par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, COM(2019) 445 final.

[33] Skatīt Regulas 26. panta 4. punktu.

[34] Informācijā par dalībvalstu piešķirto atļauju skaitu nav iekļauts eksports, kas īstenots saskaņā ar Savienības vispārējo eksporta atļauju (Regulas V pielikums).

ziņoja, ka tās ir piešķīrušas pavisam 231 atļauju; 2019. gadā tika ziņots pavisam par 281 atļauju, ko piešķīrušas 10 dalībvalstis[35]. Tādējādi kopējais piešķirto atļauju skaits visā trīs gadu pārskata periodā ir 804.

15 dalībvalstis informēja Komisiju, ka pārskata periodā tās nav saņēmušas nevienu atļaujas pieteikumu saskaņā ar Regulu (ES) 2019/125.

Regulā ir noteikta prasība par eksporta atļauju, lai kompetentās iestādes varētu pārbaudīt, vai ir pazīmes, ka eksportēšanas gadījumā preces varētu tikt izmantotas spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai (III pielikums) vai nāvessoda izpildei (IV pielikums). Tādēļ Regulas 20. panta 8. punktā ir paredzēts, ka kompetentajām iestādēm būtu jāsaņem "pilnīga informācija, jo īpaši par tiešo lietotāju, galamērķa valsti un preču galīgo izmantojumu".

3 gadu pārskata periodā tika ziņots, ka ir noraidīti 13 eksporta atļauju pieteikumi: 4 — 2017. gadā, 5 — 2018. gadā un 4 — 2019. gadā.

Komisijai pieejamā informācija, kuras pamatā ir kompetento iestāžu paziņotie dati, ļauj tai nodalīt galīgo izmantojumu tiesībaizsardzības, zinātnes, veselības aprūpes, apsardzes firmu vajadzībām, IV pielikumā uzskaitīto preču galīgo izmantojumu medicīnā (slimnīcās un veterinārijā), izmantojumu rūpniecības vajadzībām un eksportu tirdzniecības uzņēmumiem. 3 gados, uz kuriem attiecas šis ziņojums, tika ziņots, ka 56 eksporta atļaujas ir piešķirtas tiesībaizsardzības vajadzībām, 52 — zinātnes / veselības aprūpes vajadzībām, bet atlikušās (74) tika izsniegtas citiem mērķiem, galvenokārt tirgotājiem un privātām apsardzes firmām. Šajā saistībā jāpiebilst, ka ne visas dalībvalstis sniedz pilnīgu pārskatu un/vai informāciju par tiešajiem lietotājiem, un tādējādi dati par galīgo izmantojumu neatbilst kopējam iepriekš minētajam licenču skaitam.

3.6 ES valstspiederīgie ārvalstīs

Lai gan tā nav neatņemama Regulas īstenošanas novērtējuma daļa, Regulas 32. pantā paredzēts, ka pārskatīšanā tiks novērtēts arī tas, vai Regulas darbības jomā ir jāiekļauj ES valstspiederīgo darbības ārvalstīs. Šajā sadaļā ir izklāstītas jomas, kurās varētu novērtēt darbības, ko trešās valstīs īsteno uzņēmumi, kuri veic uzņēmējdarbību ES, ES valstspiederīgie vai ES dalībvalstu iedzīvotāji. Minētās darbības ir šīs:

- **starpniecība,** t. i., ierīču nodošanas organizēšana starp trešām valstīm ārpus ES, ja priekšmeti netiek ievesti ES muitas teritorijā un ja šādas darbības veic ES struktūras ārpus ES:

  Regula neaizliedz starpniecības darbības ar II pielikumā uzskaitītajām precēm, kā arī tā nekontrolē starpniecības darbības attiecībā uz III pielikumā uzskaitītajām precēm, ja tās veic ES starpnieki, kuri darbojas ārpus ES,

- attiecīgo preču un pakalpojumu **noieta veicināšanas pasākumi / mārketings,** ko veic ES struktūras ārpus ES, vai šāda mārketinga veicināšana, piemēram, organizējot ieroču, drošības un ar to saistītas izstādes un gadatirgus trešās valstīs:

  Regulas 8. pantā ir teikts, ka "[j]ebkurai fiziskai vai juridiskai personai, struktūrai vai organizācijai, tostarp partnerībai, neatkarīgi no tā, vai tā ir rezidents vai veic

[35] Laikā, kad tika pabeigts šis ziņojums, trīs ES dalībvalstis nebija iesniegušas Komisijai tirdzniecības datus par 2019. gadu.

uzņēmējdarbību dalībvalstī vai n[e], ir aizliegts Savienībā rīkotā izstādē vai gadatirgū izstādīt vai piedāvāt pārdošanai jebkuru no II pielikumā uzskaitītajām precēm" (izcēlums pievienots),

- **tehniska palīdzība** un apmācība, **ko sniedz** ES struktūras militāriem, drošības vai policijas spēkiem vai nevalstiskiem dalībniekiem, piemēram, privātiem apsardzes uzņēmumiem, trešās valstīs par to, kā izmantojamas tiesībaizsardzības jomā lietotas ierīces vai paņēmieni:

  Regulas 7. pantā "tehniskās palīdzības sniedzējam vai starpniekam" ir aizliegts "sniegt vai piedāvāt jebkurai personai, struktūrai vai organizācijai trešā valstī apmācību II pielikumā uzskaitīto preču lietošanā". Turklāt saskaņā ar 15. pantu dalībvalstīm tiek prasīts īpaši atļaut sniegt "tehnisko palīdzību, kas saistīta" ar III pielikumā uzskaitītajām precēm. Tehniskās palīdzības sniegšana, tostarp apmācība, ir aizliegta vai kontrolēta tikai tad, ja tā attiecas tieši uz Regulā noteiktajām ierīcēm (II vai III pielikums). Tehnisko palīdzību var sniegt neatkarīgi no šīs Regulas darbības jomā iekļauto ierīču piegādes.

Divas nevalstiskās organizācijas (NVO), kas nodarbojas ar cilvēktiesībām un ir iesaistītas pārskata novērtēšanā, ir pievērsušas uzmanību gadījumam, kad ES valstspiederīgie darbojas ārpus ES un ir iesaistīti, piemēram, drošības un tiesībaizsardzības apmācības pakalpojumu sniegšanā tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču neatbilstīgā vai ļaunprātīgā izmantošanā. Tās ir arī vērsušas uzmanību uz gadījumu, kad uzņēmumi organizē ieroču gadatirgus vai izstādes trešās valstīs. Jo īpaši tās uzskata, ka būtu jāatceļ pašreizējie 8. pantā izklāstītie ģeogrāfiskie ierobežojumi un ka jebkurai ES fiziskai vai juridiskai personai, struktūrai vai organizācijai būtu jāaizliedz veicināt II pielikumā uzskaitīto preču noietu izstādēs vai gadatirgos neatkarīgi no valsts, kurā tie tiek organizēti. Turklāt tās uzskata, ka būtu jāievieš kontrole (vai nu ar Regulu, vai citiem atbilstošiem pasākumiem), lai regulētu mācību vai apmācības nodrošināšanu visās attiecīgajās izglītības iestādēs, lai šādas mācības vai apmācības neveicinātu un neietvertu neatbilstīgu vai ļaunprātīgu politiku, praksi vai paņēmienus, kas varētu atvieglot spīdzināšanu vai citādu nežēlīgu rīcību trešās valstīs vai kas varētu tikt izmantoti spīdzināšanā vai citādā nežēlīgā rīcībā trešās valstīs.

Šo uzsvērto jautājumu risināšanā rodas grūtības saistībā ar ES jurisdikcijas teritoriālo tvērumu. Starptautiskajās tiesībās principā jurisdikcija ir teritoriāla, un valsts to nevar īstenot ārpus savas teritorijas, izņemot gadījumus, kad tas ir pieļaujams saskaņā ar starptautiskām paražām vai konvenciju. Tomēr šim principam ir izņēmumi, kas ir būtiski šajā gadījumā. Piemēram, starptautiskās tiesības ļauj piemērot sodu par valsts valstspiederīgo eksteritoriālām darbībām, ja tie ir noziedzīgi nodarījumi, kas izdarīti ārpus tās teritorijas[36]. Īpaši smagu noziegumu gadījumā, uz kuriem attiecas vispārēja jurisdikcija vai nu saskaņā ar daudzpusēju līgumu[37], vai starptautiskajām paražu tiesībām, piemēram, genocīda, kara noziegumu, noziegumu pret cilvēci un spīdzināšanas gadījumā, valsts var izmantot jurisdikciju attiecībā uz noziegumiem neatkarīgi no nozieguma vietas un vainīgā vai cietušā valstspiederības.

Vienpusēji lēmumi par jurisdikcijas izmantošanu ārpus ES teritorijas būtu rūpīgi jāapsver, ņemot vērā starptautiskās tiesības un praksi. Tā kā tas, vai valsts var likumīgi izmantot

[36] Skatīt 5. panta 1. punkta b) apakšpunktu 1984. gada Konvencijā pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem (pieņemta 1984. gada 10. decembrī, stājās spēkā 1987. gada 26. jūnijā, 1465 UNTS 112; "CAT").
[37] Skatīt I–IV Ženēvas konvenciju (1949. gads).

eksteritoriālu jurisdikciju, ir starptautisko tiesību jautājums, ir svarīgi aktīvi un efektīvi reklamēt cīņu pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai, attiecīgajos starptautiskajos forumos, lai pasaules līmenī rosinātu virzību uz mērķiem, kuru sasniegšanu Regula cenšas veicināt.

Varētu izpētīt arī citus piemērotus pasākumus, piemēram, pasākumus, kas veicina lielāku pārredzamību un veido izpratni, vai pasākumus, kas veicina ANO uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipu[38] efektīvu ievērošanu. Patiešām, ANO uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipi paredz, ka uzņēmumiem būtu jāievēro cilvēktiesības. Tie nedrīkstētu pārkāpt citu cilvēktiesības, un tiem būtu jānovērš nelabvēlīga ietekme uz cilvēktiesībām. Lai novērstu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēktiesībām, jāveic atbilstoši pasākumi, lai to novērstu, mazinātu un vajadzības gadījumā atlīdzinātu.

4. REGULAS ĪSTENOŠANAS NOVĒRTĒJUMS

4.1 Novērtēšanas kritēriji un datu avoti

Ievērojot Regulas 32. pantā paredzētos vērtēšanas pamatkritērijus, Komisija ir novērtējusi Regulas darbību saskaņā ar labāka regulējuma pamatnostādnēm[39], izvērtējot šādus elementus:

- *piemērotība*: cik lielā mērā Regulas vispārējie mērķi, tās struktūra un tajā paredzētie valstu īstenošanas pasākumi atbilst ES prioritātēm laikā, kad tika pieņemta Regula, un pašreizējām ES prioritātēm,
- *lietderīgums*: cik Regula ir lietderīga. Tas attiecas uz īstenošanas lietderīgumu dalībvalstīs un Eiropas Komisijas veikto uzraudzību, bet vienlaikus tiek novērtēts, vai informēšanas prasībās ir nepilnības vai dublēšanās, kas varētu mazināt Regulas efektivitāti vai lietderīgu īstenošanu, un vai ziņošanas prasības ir atbilstošas un samērīgas,
- *efektivitāte*: cik lielā mērā Regula veicina savu mērķu un ES prioritāšu sasniegšanu,
- *saskanība un papildināmība*: cik lielā mērā Regula veicina saskanību un papildināmību ar citām attiecīgām ES un dalībvalstu iniciatīvām,
- *ES pievienotā vērtība*: cik lielā mērā Regula piešķir pievienoto vērtību atsevišķiem ES dalībvalstu pasākumiem.

Galvenie informācijas avoti pierādījumu vākšanai novērtēšanas vajadzībām bija rakstiski iesniegumi, tostarp pētījums, aptaujas[40], intervijas un darbseminārs ar galvenajām ieinteresētajām personām.

Ieinteresēto personu darbseminārā piedalījās vairāk nekā 30 dalībnieku. Viņi pārstāvēja plašu organizāciju loku, tostarp dalībvalstu kompetentās iestādes, Eiropas Komisiju, starptautiskas organizācijas, piemēram, ANO un Eiropas Padomi, un NVO.

---

[38] Pamatprincipus "Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework" izstrādāja ģenerālsekretāra īpašais pārstāvis cilvēktiesību un starptautisko un citu uzņēmumu jautājumos. Cilvēktiesību padome apstiprināja minētos pamatprincipus savā 2011. gada 16. jūnija rezolūcijā 17/4.

[39] Skatīt https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_lv.

[40] 11 dalībvalstis sniedza atgriezenisko saiti, bet 15 respondenti piedalījās sabiedriskajā aptaujā, no tiem 8 pārstāvēja sabiedrību, 4 — NVO, 2 — privāto sektoru un 1 — akadēmiskās aprindas. Papildus tam Komisija ir saņēmusi ar sabiedrisko aptauju nesaistītus iesniegumus.

Novērtējot apkopotos datus un informāciju, tika izdarīti turpmāk izklāstītie konstatējumi.

4.2 Piemērotība

4.2.1. Politikas apsvērumi

Regula, kas sākotnēji tika pieņemta 2005. gadā, reaģēja uz vajadzību paredzēt "Savienības noteikumus par tādu preču tirdzniecību ar trešām valstīm, ko varētu izmantot, lai izpildītu nāvessodu, spīdzinātu vai citādi nežēlīgi, necilvēcīgi vai pazemojoši rīkotos vai sodītu". Šo noteikumu mērķis bija novērst konstatēto nepilnību ES cilvēktiesībās balstītā tirdzniecības kontrolē, un tie bija pasaulē pirmais saistošais instruments, kas īpaši pievērsās šai problēmai. Lai saglabātu tās piemērotību, 2011., 2014. un 2016. gadā Regulā tika izdarīti grozījumi.

Papildus tam, ka Regula ir pasaulē pirmais darbības regulējums ar spīdzināšanu saistītu preču tirdzniecības reglamentēšanai, tās pašreizējo piemērotību apstiprina arī tas, ka tā ir bijusi iedvesmas avots darbam šajā jomā citās valstīs un organizācijās. Svarīgākais, ka tā ir iedvesmojusi ANO lēmumu izstrādāt kopējus starptautiskos standartus spīdzināšanas instrumentu tirdzniecības jomā[41]. Regulai tiek piedēvēts arī tas, ka tā ir iedvesmojusi Eiropas Padomes (EP) reģiona mēroga pasākumus, kas vērsti uz tādu ierīču tirdzniecību, ko izmanto spīdzināšanai, nežēlīgai rīcībai un nāvessoda izpildei.

Vēl viens apliecinājums šā instrumenta piemērotībai ir tas, ka dažas valstis, kas nav ES dalībvalstis, piemēram, Šveice, Ziemeļmaķedonija un Melnkalne, ir izvēlējušās ievērot Regulas paraugu un arī Apvienotā Karaliste ir paziņojusi, ka pēc izstāšanās no ES tā saglabās Regulas noteikumus.

4.2.2. Ietverto preču un pakalpojumu atbilstība

Pašlaik Regula attiecas uz plašu tādu preču klāstu, kas saistītas ar nāvessoda izpildi un spīdzināšanu.

Attiecībā uz Regulas darbības jomā iekļautajām precēm, darbībām un personām Regulas 25. pantā teikts, ka ikviena dalībvalsts Komisijai var nosūtīt pienācīgi pamatotu lūgumu iekļaut preces II, III vai IV pielikumā. Pārskata periodā netika iesniegts neviens šāds lūgums.

Divas cilvēktiesību NVO, kas iesaistījušās pārskatīšanā, jo īpaši uzskata, ka ar Regulu būtu jāspēj reaģēt uz izmaiņām starptautiskajā drošības tirgū, kur tehnoloģiju un tirgus jauninājumi vērojami bieži. Tās uzskata, ka Regulā būtu jāņem vērā arī izmaiņas tiesībaizsardzības jomā izmantotu ierīču pareizā un nepareizā lietošanā. Kā jautājums, kas raisa bažas, tika izvirzīts arī īpašais produktu pārzīmološanas gadījums, kura mērķis ir apiet Regulas darbības jomu — tas apstiprina nepieciešamību regulāri atjaunināt ietverto preču sarakstus. Šīs NVO uzskata, ka dažas no precēm, kuras patlaban uzskaitītas III pielikumā, varētu pārvietot uz II pielikumu, piemēram, tieša kontakta elektrošoka ieročus (tostarp elektrošoka zižļus, vairogus un apdullinošus šaujamieročus), un būtu lietderīgi pievienot arī citas preces, piemēram, cietuma kapuces un acu aizsegus, savaldīšanas krēslus, dēļus un gultas ar siksnām, kas paredzētas tiesībaizsardzības vajadzībām. Šīs NVO uzskata, ka kontrolējamās preces, kuras varētu pievienot III pielikumā, ietver "standarta roku dzelžus", rokās turamus sitamos ieročus un dažus izšaujamus kinētiskos triecienieročus.

Vielas masu nekārtību novēršanai ir vēl viens īpašs jautājums. Pēdējos gados to pieejamība un izmantošana ir palielinājusies. Divas cilvēktiesību NVO, kas iesaistījušās pārskata

[41] Rezolūcija A/73/L.94 "Towards torture-free trade: examining the feasibility, scope and parameters for possible common international standards", ko 2019. gada 28. jūnijā pieņēma ANO Ģenerālā asambleja.

novērtēšanā, uzskata, ka Regula minētās vielas pienācīgi neaptver, jo pastāv zināma neatbilstība ES "Kopējam militāro preču sarakstam"[42]. Izstrādājot (un pārskatot) Regulu, preces, uz kurām jau attiecas citi ES instrumenti, tika speciāli izslēgtas no Regulas darbības jomas. Praksē šī izslēgšana ir izraisījusi situāciju, kad Regula attiecas uz dažu vielu masu nekārtību novēršanai, piemēram, piparu gāzes baloniņu un *OC* (*Capsicum* oleosveķu), kontroli, bet ne to vielu kontroli, kas uzskaitītas Kopējā militāro preču sarakstā. Cilvēktiesību NVO, kas iesaistītas pārskatīšanā, norāda, ka šīs vielas masu nekārtību novēršanai, uz kurām pašlaik neattiecas Regula, bieži izmanto, lai atvieglotu vai veiktu spīdzināšanu un cita veida nežēlīgu rīcību vai iekšējas represijas.

Kas attiecas uz IV pielikumā uzskaitītajām precēm, Regulā ir uzskaitītas dažas ķīmiskas vielas / zāles, kuras paredzētas pacientu dzīvības un veselības glābšanai un uzlabošanai, bet kuras varētu paredzēt izmantot nāvējošas injekcijas veikšanai. Kā norādījusi viena organizācija, kas iesaistīta zāļu ļaunprātīgas izmantošanas nāvējošu injekciju veikšanai novēršanā, Regula attiecas uz 2 no 14 narkotiskajām vielām, kas pašlaik uzskaitītas ASV štatu un federālajos nāvējošo injekciju protokolos. Atšķirībā no precēm, kas uzskaitītas II un III pielikumā, šie ķīmisko vielu un zāļu veidi pilda būtisku dzīvības glābšanas funkciju, un tāpēc pasākumi, kas varētu ierobežot to tirdzniecību, rūpīgi jāizvērtē, lai novērstu to, ka tiek negatīvi ietekmēta šādu likumīgu dzīvības glābšanas medicīnas preču tirdzniecība. Šajā saistībā jāatzīmē pašregulācijas režīms, ko pieņēmuši vairāki ES uzņēmumi, kuri brīvprātīgi piemēro dažādus izplatīšanas protokolus, ko dažādas ieinteresēto personu grupas uzskata par tādiem, kuri novērš no ES eksportētu narkotisko vielu neatbilstošu lietošanu.

Novērtējot aptverto preču un pakalpojumu atbilstību, varētu apsvērt arī konkrēta galīgā izmantojuma klauzulas vai visaptverošas klauzulas ieviešanu Regulā. Cilvēktiesību NVO, kas iesaistītas pārskatīšanā, un kādas dalībvalsts iestāde ir iestājušās par šādas klauzulas ieviešanu. Konkrētāk, šāda klauzula ļautu atsevišķām ES dalībvalstīm apturēt konkrētu noteiktas tādas preces pārvietošanas gadījumu, kas nav īpaši uzskaitīta Regulas II vai III pielikumā. Būtu jākonstatē, ka šādam priekšmetam acīmredzami nav cita praktiska izmantojuma kā vien nāvessoda izpilde vai spīdzināšana un citāda nežēlīga rīcība. Klauzula varētu attiekties arī uz gadījumiem, kad ir pierādījumi, ka pēc sarakstā neiekļautā priekšmeta iespējamās pārvietošanas tas tiktu izmantots šādiem mērķiem.

Attiecībā uz pakalpojumiem, kas iekļauti Regulas darbības jomā, t. i., starpniecības pakalpojumiem, tehnisko palīdzību, apmācību un reklāmu, kas saistīta ar precēm, uz kurām attiecas Regula, novērtējumā nav konstatētas pazīmes, ka šajā saistībā būtu nepieciešami grozījumi. Tomēr jānorāda, ka tehniskās palīdzības sniegšana, tostarp apmācība, ir aizliegta vai kontrolēta tikai tad, ja tā attiecas tieši uz Regulā iekļautajām ierīcēm (II vai III pielikums).

4.2.3. ES iekšējās tirdzniecības pievienošanas nozīme

Apspriežot Regulas īstenošanu, tika izteikti ierosinājumi paplašināt Regulas darbības jomu, iekļaujot II un III pielikumā uzskaitīto preču tirdzniecību ES iekšienē, kā arī III pielikumā uzskaitīto preču importu ES. Sākotnēji Regula reaģēja uz apsvērumu, ka "ir lietderīgi paredzēt Kopienas noteikumus par tādu preču tirdzniecību ar trešām valstīm, ko varētu izmantot, lai izpildītu nāvessodu, spīdzinātu vai citādi nežēlīgi, necilvēcīgi vai pazemojoši rīkotos vai sodītu". Šis uzsvars uz attiecībām ar trešām valstīm tika skaidri norādīts preambulā, kurā teikts, ka "[š]īs regulas pasākumu mērķis ir trešās valstīs novērst gan

[42] Eiropas Savienības Kopējais militāro preču saraksts, kas pieņemts Padomē 2020. gada 17. februārī (ekipējums, uz ko attiecas Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP, ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli) (KĀDP) (2020/C 85/01), OV C 85, 13.3.2020., 1. lpp.

nāvessodu izpildi, gan spīdzināšanu un cit[u] nežēlīg[u], necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu. Tie ietver ierobežojumus tādu ierīču un preču tirdzniecībai ar trešām valstīm, ko varētu izmantot, lai izpildītu nāvessodu vai spīdzinātu un citādi nežēlīgi, pazemojoši vai necilvēcīgi rīkot[o]s vai sodīt[u]. Uzskata, ka nav vajadzīgi izveidot līdzīgu kontroli pār Savienības darījumiem, jo dalībvalstīs nāvessods nepastāv un dalībvalstis būs paredzējušas atbilstīgus pasākumus, lai pasludinātu par nelikumīgu un novērstu spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu".

Divas cilvēktiesību NVO ar ekspertu zināšanām par tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai vai nežēlīgai rīcībai, ir iestājušās par to, ka Regulas darbības joma būtu jāpaplašina, iekļaujot tajā tādu tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču un saistītu preču importu ES vai pārvietošanu ES iekšienē, kurām ir likumīgi tiesībaizsardzības mērķi, bet kuras var izmantot ļaunprātīgi.

Regulā lielākā uzmanība ir nepārprotami pievērsta tirdzniecības ierobežošanai ar trešām valstīm. Tāpēc šķiet, ka tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču importa ES un to pārvietošanas ES iekšienē reglamentēšana ar Regulu nolūkā pievērsties iespējamiem spīdzināšanas un citādas nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai sodīšanas gadījumiem ES neatbilst Regulai noteiktajiem mērķiem. Šajā saistībā citus ar cilvēktiesību aizsardzību saistītus instrumentus un līdzekļus, kas pašlaik ir Eiropas Savienības un tās dalībvalstu rīcībā, var uzskatīt par piemērotākiem.

4.3 Lietderīgums

4.3.1. Atļaujas un atteikumi

Pamatojoties uz šajā ziņojumā un iepriekšējā Komisijas ziņojumā sniegtajiem datiem par eksporta atļaujām 2017. un 2018. gadā[43] (skatīt 3.5. sadaļu), ir vērts norādīt, ka liels skaits dalībvalstu (15) ir paziņojušas, ka 3 gados nav piešķirta neviena atļauja. Jānorāda arī, ka dažas dalībvalstis ziņo par daudz vairāk atļaujām nekā citas.

Sniegtie dati arī liecina par ierobežotu skaitu preču atļauju atteikumu (3 gados 4 dalībvalstis ir ziņojušas kopumā par 13 šādiem gadījumiem) un par to, ka pakalpojumiem, uz kuriem attiecas Regula, nav piešķirta (vai atteikta) neviena atļauja. Par īstenošanu atbild dalībvalstu kompetentās iestādes. Pašlaik ir pieejama vienīgi ierobežota informācija par tādiem jautājumiem kā valstu riska novērtēšanas procedūras un eksportēto preču un pakalpojumu galīgā izmantojuma uzraudzība.

Ņemot vērā iepriekš sniegto informāciju, šķiet, ka ir vajadzīgi kādi Eiropas Savienības norādījumi vai paraugprakse par Regulas īstenošanu (piemēram, attiecībā uz aptverto preču definīciju, riska novērtējumiem, atteikumiem, paziņojumiem utt.) un plašāka informācija no kompetentajām iestādēm par to, kā Regula tiek piemērota praksē.

4.3.2. Ziņošana

Kā norādīts 3.3. sadaļā, Regulas 26. panta 3. punktā ir noteiktas kompetento iestāžu ziņošanas prasības. Piecas dalībvalstis apstiprināja, ka tās publicē ikgadējos darbības ziņojumus saskaņā ar Regulas 26. panta 3. punktu. Jānorāda, ka saskaņā ar Regulas 26. panta 3. punktu publiskajos ziņojumos "neiekļauj informāciju, kuras izpaušanu dalībvalsts uzskata par tādu, kas ir pretrunā būtiskām tās drošības interesēm".

[43] COM(2019) 445 final.

Šajos ikgadējos ziņojumos iekļautās informācijas detalizācijas pakāpe ne vienmēr ļauj precīzi novērtēt Regulas īstenošanu valsts līmenī. Tikai dažas dalībvalstis sniedz publiski pieejamu informāciju par procedūrām preču radītā riska novēršanai vai turpmākiem pasākumiem, kas veikti, lai uzraudzītu galīgo izmantojumu, turklāt dalībvalstis arī nenorāda attiecīgo preču daudzumu un vērtību un to, vai par Regulas pārkāpumiem ir piemērotas sankcijas. Arī par 23. pantā minēto paziņojumu un konsultāciju mehānismu ir pieejama ierobežota informācija.

26. panta 4. punktā teikts, ka Komisijai jāpublicē gada darbības ziņojums. Viens ziņojums tika publicēts 2019. gada oktobrī par dalībvalstu eksporta atļaujām 2017. un 2018. gadā, savukārt nākamais ziņojums par 2019. gadu tiks pieņemts 2020. gadā. Ziņojuma veidlapā par 2019. gadu jāsniedz dati par plašāku jautājumu loku. Cita būtiska informācija, ko būtu lietderīgi iekļaut ikgadējos ziņojumos, ir informācija par konstatētajiem pārkāpumiem un piemērotajām sankcijām. Turklāt, lai nodrošinātu lielāku pārredzamību, varētu iekļaut arī citus aspektus, piemēram, eksporta vērtību un apjomu.

4.4 Efektivitāte

Regula ir sasniegusi konkrēto mērķi — efektīvāk kontrolēt tādu preču tirdzniecību ES un trešo valstu starpā, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai. Kā norādīja kādas dalībvalsts iestāde, Regula ir atvieglojusi attiecīgo preču pārtveršanu, savukārt tirgotāji tiek atturēti no mēģinājumiem eksportēt aizliegtas preces (par ko liecina kopumā ierobežotais šādas tirdzniecības apjoms).

Tomēr, lai labāk novērtētu, cik lielā mērā tiek atklāti Regulas pārkāpumi un par tiem tiek piemērotas sankcijas, būtu nepieciešama plašāka informācija par to, kā ES dalībvalstis piemēro sankcijas saskaņā ar Regulas 33. pantu. Lai gan Komisijai ir gandrīz pilnīgs priekšstats par ES dalībvalstīs spēkā esošajiem tiesību aktiem par sankcijām, kas piemērojamas par pārkāpumiem, tai nav pietiekamas informācijas par to, vai iestādes ir piemērojušas šīs sankcijas īpašos pārkāpumu gadījumos.

Virzību uz plašāko mērķi — palīdzēt novērst nāvessodu, spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu trešās valstīs — ir grūtāk novērtēt, jo ir daudz citu faktoru, kas to ietekmē. Šo preču un pakalpojumu tirdzniecības ierobežošana ir tikai viens no elementiem cīņā pret spīdzināšanu. Turklāt spīdzināšanā un citādā nežēlīgā rīcībā paļaujas ne tikai uz sarežģītiem instrumentiem — bieži tiek izmantoti visvienkāršākie un viegli pieejamie instrumenti, piemēram, zižļi, steki, standarta roku dzelži un pārmērīgs fiziskais spēks.

4.5 Saskanība un papildināmība

Lai nodrošinātu papildināmību, Regulā ir īpašas atsauces uz citiem saistītajiem ES instrumentiem vai regulējumiem un no Regulas darbības jomas ir nepārprotami izslēgtas preces, uz kurām tie attiecas. Regula attiecas uz materiāliem, kas nav uzskaitīti nevienā citā juridiskā instrumentā, un šajā ziņā tā papildina citus Eiropas tiesiskos regulējumus. Regula nav attiecināma uz precēm, uz kurām attiecas citas regulas un attiecībā uz kurām jau ir izveidota atļauju sistēma, t. i.:

i. šaujamieročiem, ko kontrolē saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 258/2012;
ii. divējāda lietojuma precēm, ko kontrolē saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 428/2009;

iii. precēm, ko kontrolē saskaņā ar Kopējo nostāju 2008/944/KĀDP un saistīto Kopējo militāro preču sarakstu[44].

Lai gan šī pieeja eksporta kontroles instrumentu papildināmības nodrošināšanai lielākoties ir bijusi veiksmīga, ir radušās dažas neatbilstības. Kā norādīts iepriekš, tas attiecas uz vielām masu nekārtību novēršanai. Dažas no tām, piemēram, piparu gāzes baloniņi un *Capsicum* oleosveķi (*OC*), ir iekļautas Regulā, bet citas, kas uzskaitītas Kopējā militāro preču sarakstā, piemēram, parastās asaru gāzes (*CS* gāze, *CR* gāze un *CN* gāze), nav, lai gan tās bieži tiek izmantotas, lai atvieglotu vai veiktu spīdzināšanu un citu nežēlīgu rīcību. Būtu lietderīgi izpētīt, kā padarīt abus instrumentus saskaņotākus, kā padarīt licenču apstiprināšanas procesus vienkāršākus un kā nodrošināt, ka paziņojumi par atteikumiem tiek izplatīti abos kontroles režīmos.

Tāpat arī, lai gan ES ir noteikusi ieroču embargo, lai nepārprotami reaģētu uz "iekšējo represiju" gadījumiem, un šim nolūkam ir izstrādājusi "iekšējām represijām" izmantoto ierīču sarakstu, tajā nav iekļauti priekšmeti, uz kuriem attiecas Regula. Varētu izpētīt iespēju nepārprotami iekļaut embargo darbības jomā konkrētas Regulas kontrolētas III pielikumā uzskaitītās preces, īpaši atsaucoties uz bažām, kas saistītas ar "iekšējām represijām".

Kas attiecas uz Regulas plašāko ES cilvēktiesību mērķi, tā lielā mērā ir saskanīga ar citiem attiecīgiem ES instrumentiem un iniciatīvām un tos papildina. Tomēr ir iespējama lielāka sinerģija starp cilvēktiesību uzraudzību trešās valstīs, no vienas puses, un to preču un pakalpojumu galīgā izmantojuma kontroli, ko eksportē saskaņā ar Regulu, no otras puses.

Regula ir bijusi ļoti saskanīga ar iniciatīvām pasaules un reģionu līmenī (Alianse pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai, Eiropas Padome) un tās ļoti labi papildinājusi. Pēdējos trīs gados Eiropas Savienība (gan tehniskā, gan diplomātiskā līmenī) ir vadījusi iniciatīvas, kuru mērķis ir starptautiskā līmenī palielināt valdību izpratni par tādu ierīču tirdzniecību, ko izmanto spīdzināšanai, nežēlīgai rīcībai un nāvessoda izpildei. ES ir aktīvi palīdzējusi izstrādāt starptautiskus pasākumus šīs tirdzniecības apkarošanai, jo īpaši, sniedzot atbalstu Alianses pret tādu preču tirdzniecību, kuras var izmantot spīdzināšanai, izveidošanai. Šā darba kulminācija bija rezolūcija "Towards torture-free trade: examining the feasibility, scope and parameters for possible common international standards", ko 2019. gada 28. jūnijā pieņēma ANO ĢA.

Reģionu līmenī Regula ir iedvesmojusi iespējamo Eiropas Padomes reģiona mēroga tirdzniecības kontroles pasākumu izstrādi šajā jomā.

4.6 ES pievienotā vērtība

ES pievienoto vērtību nosaka pārmaiņas, kas saistītas ar ES iejaukšanos un pārsniedz to, ko pamatoti varētu sagaidīt no dalībvalstu darbībām valsts līmenī.

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 207. pantu tirdzniecība ir ekskluzīvā ES kompetencē. Regulas ES pievienotā vērtība ir acīmredzama, ņemot vērā to, ka Regula ietilpst jomā, kurā ES ir ekskluzīvas pilnvaras, un tāpēc Regulas mērķus vislabāk var sasniegt Savienības līmenī.

[44] Skatīt Eiropas Savienības Kopējo militāro preču sarakstu, kas pieņemts Padomē 2020. gada 17. februārī (ekipējums, uz ko attiecas Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP, ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli) (KĀDP) (2020/C 85/01), OV C 85, 13.3.2020., 1. lpp.

Lai gan Regula ļauj dalībvalstīm veikt papildu pasākumus, tajā paredzētos pasākumus var uzskatīt par kopumā piemērotiem. Piecas dalībvalstis ir pieņēmušas vai saglabājušas spēkā papildu pasākumus saskaņā ar Regulas 10. un 14. pantu.

4.7 Spīdzināšanas izskaušanas koordinācijas grupa (SIKG)

SIKG juridiskais pamats ir pašā Regulā. To vada Komisija, un tajā ir tikai pa vienam katras dalībvalsts ieceltam pārstāvim. SIKG aptver konkrētu, bet ierobežotu uzdevumu kopumu: tā var izskatīt jautājumus par Regulas piemērošanu, tostarp informācijas apmaiņu par administratīvo praksi. SIKG var *ad hoc* apspriesties ar eksportētājiem, starpniekiem, tehniskās palīdzības sniedzējiem un citām attiecīgām ieinteresētajām personām, uz kurām attiecas Regula. Saskaņā ar Regulas 48. apsvērumu SIKG ir īpaša nozīme deleģēto aktu sagatavošanā, jo ar SIKG starpniecību notiek oficiāla apspriešanās ar dalībvalstīm par deleģēto aktu projektiem, ko Komisija iesniegusi saskaņā ar principiem, kuri noteikti Iestāžu nolīgumā par labāku likumdošanas procesu.

Ņemot vērā šā ziņojuma konstatējumus un saskaņā ar SIKG pilnvarām tā varētu, piemēram, iesaistīties padziļinātākās diskusijās par tādiem jautājumiem kā iespējamie Regulas pārkāpumi vai iespējamie gadījumi, kas raisa bažas. Analīze par to, kā dalībvalstis īsteno 23. pantu (paziņošana par lēmumiem noraidīt, konsultēšanās ar citām dalībvalstīm un informācijas sniegšanas pasākumi), arī ir svarīgs elements, ko varētu regulāri iekļaut SIKG darbā[45].

5. SECINĀJUMI UN TURPMĀKĀ RĪCĪBA

Regula tika pieņemta, lai izveidotu Eiropas Savienības instrumentu, kas attiecas uz tādu preču tirdzniecību ar trešām valstīm, kuras varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai un citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai, un ar tām saistītu pakalpojumu tirdzniecību ar trešām valstīm. Tai ir bijusi liela nozīme **cieņas pret cilvēka dzīvību un cilvēka pamattiesību ievērošanas veicināšanā.**

Regula novērš konstatēto nepilnību ES cilvēktiesībās balstītā tirdzniecības kontrolē. Tā ir devusi **pozitīvu ieguldījumu** sava galvenā mērķa — veikt efektīvus, konkrētus pasākumus pret spīdzināšanu un citādu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodīšanu — sasniegšanā. Kā pasaulē pirmais juridiski saistošais reglamentējošais instruments šajā jomā tā ir arī bijusi **piemērs līdzīgu tirdzniecības pasākumu izstrādei** trešās valstīs un starptautiskās organizācijās.

Pārskats ir apstiprinājis, ka kopumā Regula tiek **īstenota apmierinoši** un joprojām atbilst savam mērķim. Tā ir atzīstama par pietiekami spēcīgu, un tāpēc tiesību akta visaptveroša atjaunināšana šajā posmā netiek uzskatīta par vajadzīgu. No otras puses, pārskats ir apliecinājis, ka varētu sīkāk izpētīt neleģislatīvus pasākumus nolūkā atbalstīt dažu Regulas noteikumu efektīvāku īstenošanu.

[45] 23. pantā teikts, ka valstīm ir jābrīdina Komisija un visas pārējās dalībvalstis par saviem lēmumiem liegt vai anulēt atļaujas saskaņā ar Regulu attiecībā uz preču eksportu vai tranzītu vai tehniskās palīdzības vai starpniecības pakalpojumu sniegšanu. Tajā arī noteikts, ka valstīm jāinformē attiecīgās dalībvalstis un jākonsultējas ar tām, ja tās apsver iespēju piešķirt atļauju darījumam, kas ir "būtībā identisks" tam, kuru cita dalībvalsts ir liegusi vai kura atļauju cita dalībvalsts ir anulējusi. Visbeidzot, 23. pantā teikts, ka jebkurai valstij, kas piešķir atļauju šādiem "būtībā identiskiem" darījumiem, jāinformē Komisija un visas dalībvalstis par savu lēmumu un tā iemesliem.

Kas attiecas uz Regulas darbības jomā ietverto preču klāstu, tai būtu **jāreaģē uz tehnoloģiju un tirgus attīstības tendencēm** un jāņem vērā izmaiņas tiesībaizsardzības jomā izmantotu ierīču pareizā un nepareizā lietošanā. Varētu arī sīkāk izpētīt neatbilstības ar citiem saistītiem ES instrumentiem (ES Padomes Kopējā nostāja 2008/944/KĀDP un ieroču embargo, kas īpaši ieviests, lai novērstu "iekšējo represiju" gadījumus). Novērtējot iespēju atjaunināt (vai neatjaunināt) aptverto ķīmisko vielu klāstu, būtu arī jāturpina rūpīgi izvērtēt cilvēktiesību apsvērumu līdzsvarošanu ar nepieciešamību aizsargāt **dzīvību glābjošu medicīnas preču** likumīgu tirdzniecību.

Lai palīdzētu dalībvalstīm efektīvāk un konsekventāk/vienveidīgāk īstenot Regulu galvenajās vai problemātiskajās jomās, var būt nepieciešami **norādījumi** par atsevišķu Regulas aspektu praktisku piemērošanu, piemēram, pielikumos uzskaitīto preču definēšanu, gadatirgu un izstāžu protokoliem, riska novērtēšanu, atteikumiem vai paziņojumiem. Būtu jāturpina pētīt iespējas, kā stingrāk **uzraudzīt** iespējamos Regulas pārkāpumus un eksportēto preču **galīgo izmantojumu**. Varētu turpināt pētīt arī iespējas uzlabot **sinerģiju** starp cilvēktiesību uzraudzību trešās valstīs, no vienas puses, un to preču un pakalpojumu galīgā izmantojuma kontroli, ko eksportē saskaņā ar Regulu, no otras puses.

Ir atzīta arī nepieciešamība nodrošināt **lielāku pārredzamību un pārskatatbildību** (jo īpaši, publicējot ikgadējos darbības ziņojumus). Turklāt pārskatā uzsvērta nepieciešamība vairāk **dalīties informācijā** par to, kā tiek īstenota Regula, jo īpaši attiecībā uz riska novērtēšanu un licencēšanas politiku. Ikgadējos ziņojumos būtu lietderīgi iekļaut tādu būtisku papildu informāciju kā dati par pārkāpumiem un sankcijām.

Būtu jāveicina sistemātiskāka **mijiedarbība ar nevalstiskām organizācijām, starptautiskām organizācijām un citām ieinteresētajām personām**, kurām ir attiecīga kompetence; tā cita starpā varētu ietvert ziņojumu, brīfingu vai citas informācijas sniegšanu par Regulu un tās īstenošanu. Tas veicinātu stingrāku iespējamo pārkāpumu gadījumu uzraudzību un atklāšanu un palīdzētu sniegt informāciju valsts riska novērtēšanas procedūru vajadzībām.

Lai izskatītu šos uzsvērtos jautājumus un apkopotu papildu pierādījumus un ekspertu atzinumus, Komisija ierosina izveidot **ekspertu grupu**. Šajā grupā varētu būt citu starpā atbilstoši kvalificēti eksperti no attiecīgām nevalstiskām organizācijām (proti, tām, kas darbojas cilvēktiesību un ieroču kontroles jomā), starptautiskām organizācijām, akadēmiskajām aprindām un rūpniecības nozares. Grupa regulāri sniegtu atbalstu Komisijai, palīdzot tai izpētīt iespējas uzlabot atbilstību un padarīt Regulu un tās īstenošanu efektīvāku. Tās uzdevums būtu sniegt plašas ekspertu zināšanas, kas papildinātu SIKG darbu, sniegt būtisku ieguldījumu diskusijā par politiku un īstenošanu un dot visām iesaistītajām pusēm iespēju piedalīties nepārtrauktā dialogā.

Turklāt varētu izpētīt neleģislatīvus pasākumus, kas atturētu **ES valstspiederīgos un uzņēmumus, kas veic uzņēmējdarbību ES**, no noteiktām neatbilstošām darbībām **ārvalstīs** (piemēram, preču un pakalpojumu noieta veicināšanas vai mārketinga un tehniskās palīdzības sniegšanas un apmācības tiesībaizsardzības jomā lietotu ierīču neatbilstošā vai ļaunprātīgā izmantošanā). Šādi pasākumi varētu ietvert, piemēram, pasākumus pārredzamības palielināšanai un izpratnes veicināšanai vai pasākumus, kas veicina ANO uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipu efektīvu ievērošanu.